

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
oraz Wojskowej Służby Polek
87-100 Toruń, ul. Podmurna 93, tel. 0048 56 65 22 186
e-mail: fapak@wp.pl; www.zawacka.pl

poprzedni nr 06-956/1665

opr. H. Maciejowski
luty 1997

III, 103 2/6

usupew. 07.99 A

Maciejowski Andrzej

WM Gdańsk
ZHP IX '39 PSHK.
+1 Zawrocki Oskar

M-956/1665 Pom.

**SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI**

Zalwocki Oskar.....

J: A-956/1665 Pom.....

W. H. Golański ZHP IX '39,
PSZ Łach.

I./1. Relacja k. 4 s. 1-4

I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora —

I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora —

II. Materiały uzupełniające relację k. 5 s. 1-4

III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora —

III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 —

III./5. Inne ...

IV. Korespondencja

1) bieżąca k. 1 s. 1

V. Nazwiskowe karty informacyjne k.

VI. Fotografie dwa i pół fotografii

Ź/11. Relacja - Zawrodek Oskar

1. Biogram - relacja autorstwa Andrzeja Gąsiorowskiego, mpis z uwagami redakcyjnymi k. 4 s. 1-4

ŻAWROCKI OSKAR (1901-1988)

Zastępca komendanta Gdańskiej Chorągwi Harcerzy, dowódca tajnych Harcerskich Oddziałów Bojowych w Wolnym Mieście Gdańsku.

Ur. 15 IV 1901 r. we wsi Oradówka k. Humania, jako syn Henryka Żawrockiego i Marii z d. Neumanow. W wieku 14 lat został sierotą. Od 1905 r. do 1919 r. mieszkał w Humaniu. Tam ukończył rosyjską szkołę podstawową i wyższą podstawową. Jednocześnie uczył się na prywatnych kompletach polskich, które pogłębiły w nim uczucia patriotyczne. W 1919 r. przedostał się przez front do Warszawy. Rozpoczął następnie pracę w Zakładach Rady Głównej Opiekuńczej w Pruszkowie. W 1920 r. zorganizował pluton harcerski i jako jego dowódca brał udział w obronie Warszawy. Później walczył z bolszewikami w ramach 221 pp i 33 pp. Zdemobilizowany w 1921 r. kontynuował pracę w zakładach RGO w Pruszkowie, jako wychowawca i kierownik bursy, później jako nauczyciel WF w Gimnazjum im. T. Zana. W 1921 r. rozpoczął naukę w gimnazjum im. Ks. Józefa Poniatowskiego w Warszawie, gdzie zdał maturę. Przez rok studiował na Wydziale Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego. Później ukończył Państwowy Instytut Wychowania Fizycznego w Poznaniu i obronił pracę magisterską u prof. Piaseckiego na Uniwersytecie Poznańskim. W latach 1927-1928 odbył służbę wojskową w ramach Szkoły Podchorążych Rezerwy w Ostrowie-Komorowie. W latach 1928-1936 pracował jako nauczyciel WF w gimnazjum i liceum im. Sułkowskich w Rydzynie.

Znaczny wpływ na jego życie wywarło harcerstwo, z którym związał się już w 1917 r. w Humaniu (razem z przyjacielem Aleksandrem Kamińskim). W 1919 r. został komendantem hufca harcerskiego w Humaniu. W okresie pobytu w Warszawie i Pruszkowie był komendantem Hufca Pruszkowskiego Harcerzy i członkiem Chorągwi Warszawskiej Harcerzy.

W końcu 1936 r. rozkazem Naczelnika Harcerzy przeniesiony został z Chorągwi Wielkopolskiej Harcerzy do Wolnego Miasta Gdańska. W Komisariacie Generalnym RP w Gdańsku zajmował się sprawami harcerstwa. Odegrał wybitną rolę w aktywizacji działalności ZHP w Gdańsku. W 1937 r. został zastępcą komendanta chorągwi gdańskiej

2

harcerzy oraz kierownikiem Wydziału Programowo-Szkoleniowego. Przewodził bezpośrednio referaty: harcerzy i starszych chłopców oraz wychowania fizycznego, opiekunów i kształcenia starszyny. Odpowiedzialny był za szkolenie wojskowe harcerzy gdańskich. W grudniu 1936 r. utworzył tzw. plutony harcerskie w WM Gdańsku, które grupowały instruktorów i starszych harcerzy. Były one bazą dla harcerskiej konspiracji. W 1936 r. został członkiem Komisji Przystosowania Wojskowego Harcerzy przy Naczelnictwie ZHP w Warszawie. Należał do najwybitniejszych instruktorów harcerskich. Pomimo pobytu w Gdańsku pełnił funkcję kierownika wydziału drużyn w Głównej Kwaterze Harcerzy w Warszawie. Był współtwórcą Trzyletniego Wyścigu Pracy.

Wprowadzony został przez radcę KGRP Antoniego Zaleskiego do tajnej Organizacji Bojowej, działającej w Wolnym Mieście Gdańsku. W 1937 r. został zaprzysiężony w Warszawie przez oficera II Oddziału Sztabu Głównego WP. Przeszedł następnie indywidualne specjalne szkolenie w jednym z ośrodków dywersji pozafrontowej w Puszczy Kampinoskiej. Po zdaniu egzaminu i powrocie do Gdańska otrzymał zadanie utworzenia tajnych Harcerskich Oddziałów Bojowych (HOB). W latach 1937-1939 był komendantem HOB w WM Gdańsku. Typował i opiniował zarówno instruktorów jak i starszych harcerzy do HOB. Organizował ćwiczenia wojskowe harcerzy gdańskich (tzw. koncentracje w Gdyni i Tczewie), jak i specjalne letnie obozy szkoleniowe w zakresie dywersji dla harcerzy gdańskich w Chowańcu, Rozłuczu i Solcu Kujawskim. Utrzymywał bezpośredni kontakt z kolejnymi szefami Wydziału Wojskowego KGRP ppłk. dypl. A. Rosnerem i ppłk. dypl. W. Sobocińskim oraz kpt. A. Kolasińskim - dowódcą tajnej Organizacji Bojowej w Gdańsku (HOB była jej częścią składową). W marcu 1939 r. brał udział w odbytej w Gdyni tajnej odprawie dowódców oddziałów dywersyjnych z Gdańska, którą zorganizowano w związku z rozpatrywaną wówczas ewentualnością wybuchu wojny. W sierpniu 1939 r. został mianowany komendantem Pogotowia Wojennego Harcerzy w Gdańsku.

W dniu 25 VIII 1939 r. został odwołany z urlopu w Warszawie. Po przyjeździe do Gdańska w ostatnich dniach sierpnia wycofał członków Harcerskich Oddziałów Bojowych z terenu Gdańska do Gdyni. Sam opuścił Gdańsk i wybuch wojny zastał go w Gdyni. Razem z kome-

dantem chorągwi gdańskiej hm.A.Liczmańskim i innymi instruktorami organizował ochotniczy oddział harcerzy gdańskich. Zgłosił się jako ochotnik do dyspozycji Dowództwa Lądowej Obrony Wybrzeża. Walczył w obronie Gdyni jako por. rez. adiutant płka S.Dąbka. Ranny dostał się do niewoli. Uniknął w ten sposób tragicznego losu Polaków aresztowanych w Gdańsku. Przebywał w Oflagu IV B Königsstein a następnie VII A Murnau, gdzie był adiutantem starszego obozu gen.dyw.Tadeusza Kutrzeby.

Po odzyskaniu wolności w 1945 r. przez kilka miesięcy był kierownikiem referatu WF w II Korpusie. Wrócił do Gdańska na przełomie 1945/1946 r. Był początkowo wizytatorem a następnie naczelnikiem wydziału w Kuratorium Okręgu Szkolnego w Gdańsku, jednocześnie aż do przejścia na emeryturę w 1971 r. pełnił funkcję kierownika Studium Wychowania Fizycznego Akademii Lekarskiej (następnie Akademii Medycznej) w Gdańsku. Był Wiceprzewodniczącym Państwowej Rady WF i PW a od 1958 r. członkiem Głównego Komitetu Kultury Fizycznej. W 1956 r. został Wiceprzewodniczącym Naczelnej Rady Harcerskiej. Funkcję tę pełnił do kwietnia 1958 r. kiedy to razem z A. Kamińskim i grupą wybitnych przedwojennych instruktorów wycofał się z aktywnej pracy w ZHP na znak protestu przeciwko ponownemu podporządkowaniu ZHP celom PZPR. Prowadził działalność społeczną m.in. jako założyciel i wieloletni prezes Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej.

Po wojnie w związku ze swoją działalnością konspiracyjną w Wolnym Mieście Gdańsku był przesłuchiwany przez UB. Oficerowie UB zarzucali mu, że przed wojną był oficerem II Oddziału Sztabu Głównego WP.

Zmarł w Gdańsku 12 XI 1988 r.

Odnaczony był m.in.: Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Złotą Odznaką Zasłużony Działacz Kultury Fizycznej.

 Materiały po O.Ż. znajdujące się w posiadaniu córki T.Żawrockiej-Wrzołek; AP w Gdańsku, Zespół Komisarza Generalnego RP, sygn.I/259/670; AMS, rel.:F.Włodarczyka, A.Góralczyka, H.Dennemanna, F.Kammy; R. Woźniak, Harcerstwo polskie w Wolnym Mieście Gdańsku 1920-1939,

1
 1728216
 Kuczyński

4

4

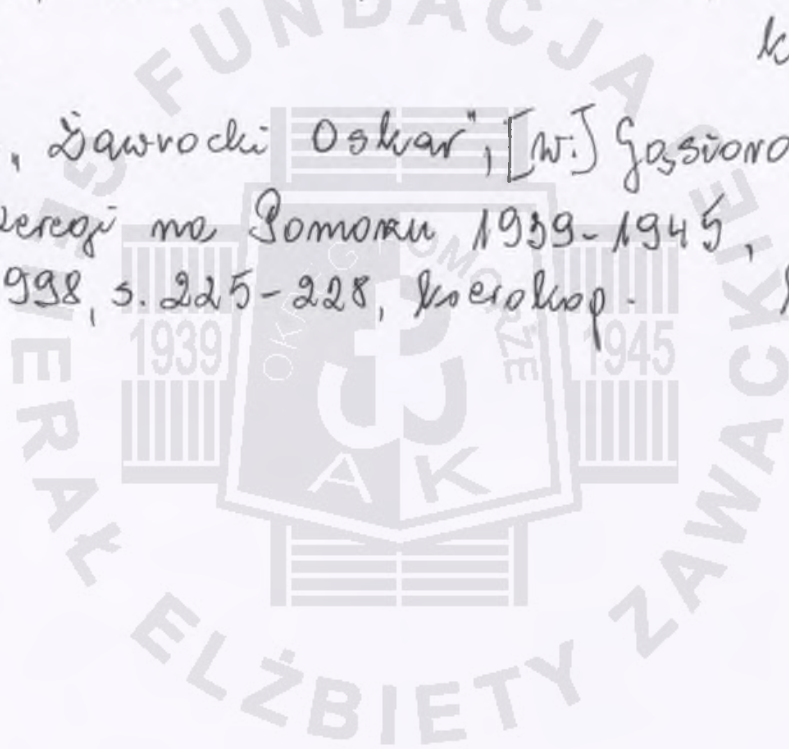
s.56, 57,63,70; ~~A. Gąsiorowski~~^B, Geneza i początki ruchu ~~oporu na~~
Pomorzu Gdańskim, Gdańsk 1992, s.32-33; ~~Gdańsk 1939~~. Wspomnienia ~~—~~
Polaków -Gdańszczan. Wybór i opracowanie Brunon ~~Zwarra~~^B, Gdańsk
1984; ~~K. Koźniewski~~^K, I zawsze krzyż oksydowany... Refleksja nad
historią Harcerstwa w Polsce 1911-1986, Kraków 1990, s.149, 174,
183,314-315.

Andrzej Gąsiorowski

II. Materiały uzupełniające relikty -
- Ławrocki Oskar:

1. „Komisarsz Pogotowia hm. Ławrocki...”, fragment,
Materiały Historyczne Stowarzyszenia Szarych Szeregów,
nr 52/2000, s. 64, kserokop. k. 1 s. 1
2. Gąsiorowski A., biogram „Ławrocki Oskar”,
[w:] Ślur. biograficzny kowsp. pomorskiej
1939-1945, Toruń 1996, z. 2 187-189,
kserokop. k. 2 s. 2
3. Biogram „Ławrocki Oskar”, [w:] Gąsiorowski A.,
Szare Szeregi na Pomorzu 1939-1945,
Toruń 1998, s. 225-228, kserokop. k. 2 s. 3-4

dotychczasowych dowódców. Było to działanie celowe, chodziło bowiem o zerwanie powiązań organizacyjnych na wypadek aresztowań.

Komisarz Pogotowia hm. Żawrocki w dniu 25 sierpnia 1939 r. został odwołany z urlopu w Warszawie. Po przybyciu do Gdańska od swojego zwierzchnika radcy Zalewskiego otrzymał polecenia nakłaniania instruktorów i harcerzy do opuszczenia miasta i wyjazdu do Polski. W wyniku podjętej przez niego akcji w ostatnich dniach sierpnia 1939 r do Gdyni wyjechała grupa instruktorów i harcerzy gdańskich, z których część była zaangażowana w prace konspiracyjne.

Polskie władze wojskowe, zdając już sobie wówczas sprawę z tego, że konflikt zbrojny nie ograniczy się tylko do Gdańska a niemiecka armia zaatakuje cały obszar państwa polskiego, postanowiły odwołać dotychczasowe przygotowania dywersyjne prowadzone na terenie Gdańska. Warto podkreślić, iż decyzja ta dotyczyła nie tylko członków Harcerskich Oddziałów Bojowych, ale objęła wszystkich członków gdańskiej sieci dywersyjnej. Kierując się względami natury politycznej i propagandowej (nie zaś wojskowej) wydano rozkaz o obronie jedynie składnicy wojskowej na Westerplatte i budynku poczty polskiej, które miały stać się symbolem łamania praw polskich w Gdańsku.

Przytoczyć można powojenną refleksję hm. Żawrockiego na ten temat, który w niepublikowanych wspomnieniach pisał:

„Zarządzenie o wycofaniu wszystkich młodych ludzi w wieku poborowym i starszych harcerzy z terenu Gdańska do Gdyni, chociaż wówczas wydawało się nam niekonsekwentnym, szczególnie w odniesieniu do uczestników konspiracji, z perspektyw 35 lat, jakie upłynęły od tego czasu, staje się bardziej zrozumiałym. Gdyby dywersyjne trójki zaczęły działać i wysadzać w powietrze linie wysokiego napięcia, niszczyć - przewody telefoniczne, podkładać bomby przez siebie skonstruowane i demonstrować swą obecność w jakiś inny sposób, odczuwalny przez wojsko i niemiecką ludność Gdańska, można z całą pewnością przypuścić, że w takich okolicznościach ani jeden Polak nie ocalałby w WM Gdańsku. Okrucieństwo hitlerowców, demonstrowane później w naszych miastach i w Gdańsku, wyraziłoby się w przypadku dywersji totalnym zniszczeniem żywiołu polskiego.”

Tak więc w dniu 1 września 1939 r. aresztowano jedynie tych instruktorów i starszych harcerzy, którzy z nieznanых powodów nie opuścili terenu Wolnego Miasta Gdańska. W związku z przedwojenną działalnością ich nazwiska i adresy figurowały w specjalnej kartotece policyjnej. Podzielili oni los innych działaczy polskich w Gdańsku, których po aresztowaniu osadzono w obozach tymczasowych w Wiktoriaschule i Nowym Porcie, a

Żawrocki Oskar (1901–1988), zca kmdta Gdańskiej Chorągwi Harcerzy, dca tajnych Harcerskich Oddziałów Bojowych w Wolnym Mieście Gdańsku.

Urodzony 15 IV 1901 r. we wsi Oradówka k. Humania; syn Henryka i Marii z d. Neumanow. W wieku 14 lat został sierotą. Od 1905 r. do 1919 r. mieszkał w Humaniu. Tam ukończył rosyjską wyższą szkołę podstawową. Jednocześnie uczył się na prywatnych kompletach polskich, które pogłębiały w nim uczucia patriotyczne. Znaczny wpływ na jego życie wywarło harcerstwo, z którym związał się już w 1917 r. w Humaniu (razem z przyjacielem Aleksandrem Kamińskim). W dwa lata później został komendantem hufca harcerskiego. W 1919 r. przedostał się przez front do Warszawy. Rozpoczął następnie pracę w Zakładach Rady Głównej Opiekuńczej w Pruszkowie. W okresie pobytu w

Warszawie i Pruszkowie był komendantem Hufca Pruszkowskiego Harcerzy i członkiem Chorągwi Warszawskiej Harcerzy. W 1920 r. zorganizował pluton harcerski i jako jego dowódca brał udział w obronie Warszawy. Później walczył z bolszewikami w ramach 221 pp i 33 pp. Zdemobilizowany w 1921 r. kontynuował pracę w zakładach RGO w Pruszkowie, jako wychowawca i kierownik bursy, później jako nauczyciel WF w Gimnazjum im. T. Zana. W 1921 r. rozpoczął naukę w gimnazjum im. Ks. Józefa Poniatowskiego w Warszawie, gdzie zdał maturę. Przez rok studiował na Wydziale Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego. Później ukończył Państwowy Instytut Wychowania Fizycznego w Poznaniu i obronił pracę magisterską u prof. Piaseckiego na Uniwersytecie Poznańskim. W latach 1927–1928 odbył służbę wojskową w ramach Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty w Ostrowi-Komorowie. W latach 1928–1936 pracował jako nauczyciel WF w renomowanym Gimnazjum i Liceum im. Sułkowskich w Rydzynie.

W końcu 1936 r. rozkazem Naczelnika Harcerzy przeniesiony został z Chorągwi Wielkopolskiej Harcerzy do Wolnego Miasta Gdańska. W Komisariacie Generalnym RP w Gdańsku zajmował się sprawami harcerstwa. Odegrał wybitną rolę w aktywizacji działalności ZHP w Gdańsku. W 1937 r. został zastępcą komendanta Chorągwi Gdańskiej Harcerzy oraz kierownikiem Wydziału Programowo-Szkoleniowego. Prowadził bezpośrednio referaty: harcerzy i starszych chłopców oraz wychowania fizycznego, opiekunów i kształcenia starszyny. Odpowiedzialny był za szkolenie wojskowe harcerzy gdańskich. W grudniu 1936 r. utworzył tzw. plutony harcerskie w W.M. Gdańsku, które grupowały instruktorów i starszych harcerzy. Były one bazą dla harcerskiej konspiracji. W 1936 r. został członkiem Komisji Przy sposobienia Wojskowego Harcerzy przy Naczelnictwie ZHP w Warszawie. Należał do najwybitniejszych instruktorów harcerskich. Pomimo pobytu w Gdańsku pełnił funkcję kierownika Wydziału Drużyn w Głównej Kwaterze Harcerzy w Warszawie. Był współtwórcą Trzyletniego Wyścigu Pracy.

Przez radcę Komisariatu Generalnego (KGRP) Antoniego Zaleskiego został wprowadzony do tajnej Organizacji Bojowej, działającej w Wolnym Mieście Gdańsku. W 1937 r. został zaprzysiężony w Warszawie przez oficera II Oddziału Sztabu Głównego WP. Przeszedł następnie indywidualne specjalne szkolenie w jednym z ośrodków dywersji pozafrontowej w Puszczy Kampinoskiej. Po zdaniu egzaminu i powrocie do Gdańska otrzymał zadanie utworzenia tajnych Harcerskich Oddziałów Bojowych (HOB). W latach 1937–1939 był komendantem HOB w W.M. Gdańsku. Typował i opiniował zarówno instruktorów, jak i starszych harcerzy do HOB. Organizował ćwiczenia wojskowe harcerzy gdańskich (tzw. koncentracje w Gdyni i Tczewie), jak i specjalne letnie obozy szkoleniowe w zakresie dywersji dla harcerzy gdańskich w Chowańcu, Rozłuczu i Solcu Kujawskim. Utrzymywał bezpośredni kontakt z kolejnymi szefami Wydziału Wojskowego KGRP ppłk. dypl. A. Rosnerem i ppłk. dypl. W. Sobocińskim oraz kpt. A. Kolasińskim — dowódcą tajnej Organizacji Bojowej w Gdańsku (HOB była jej częścią składową). W marcu 1939 r. brał udział w odbytej w Gdyni tajnej odprawie dowódców oddziałów dywersyjnych z Gdańska, którą zorganizowano w związku z rozpatrywaną wówczas ewentualnością wybuchu wojny. W sierpniu 1939 r. został mianowany komendantem Pogotowia Wojennego Harcerzy w Gdańsku.

W dniu 25 VIII 1939 r. został odwołany z urlopu w Warszawie. Po przyjeździe do Gdańska w ostatnich dniach sierpnia wycofał członków Harcerskich Oddziałów

Bojowych z terenu Gdańska do Gdyni. Sam także opuścił Gdańsk i wybuch wojny zastał go w Gdyni. Razem z komendantem Chorągwi Gdańskiej hm. A. Liczmańskim i innymi instruktorami organizował ochotniczy oddział harcerzy gdańskich. Zgłosił się jako ochotnik do dyspozycji Dowództwa Lądowej Obrony Wybrzeża. Walczył w obronie Gdyni jako por. rez. adiutant płk. S. Dąbka. Ranny dostał się do niewoli. Uniknął w ten sposób tragicznego losu Polaków aresztowanych w Gdańsku. Przebywał w Oflagu IV Königstein, a następnie VII A Murnau, gdzie był adiutantem starszego obozu gen. dyw. Tadeusza Kutrzeby. Po odzyskaniu wolności w 1945 r. przez kilka miesięcy był kierownikiem referatu WF w II Korpusie. Wrócił do Gdańska na przełomie 1945/1946 r. Był początkowo wizytatorem, później naczelnikiem wydziału w Kuratorium Okręgu Szkolnego w Gdańsku. Jednocześnie aż do przejścia na emeryturę w 1971 r. pełnił funkcję kierownika Studium Wychowania Fizycznego Akademii Lekarskiej (następnie Akademii Medycznej) w Gdańsku. Był wiceprzewodniczącym Państwowej Rady WF i PW, a od 1958 r. członkiem Głównego Komitetu Kultury Fizycznej. W 1956 r. został wiceprzewodniczącym Naczelnej Rady Harcerskiej. Funkcje tę pełnił do kwietnia 1958 r., kiedy to razem z Aleksandrem Kamińskim i grupą wybitnych przedwojennych instruktorów wycofał się z aktywnej pracy w ZHP na znak protestu przeciwko ponownemu podporządkowaniu ZHP celom PZPR. Prowadził działalność społeczną m.in. jako założyciel i wieloletni prezes Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej.

Po wojnie w związku ze swoją działalnością konspiracyjną w Wolnym Mieście Gdańsku był przesłuchiwany przez UB. Oficerowie UB zarzucali mu, że przed wojną był oficerem II Oddziału Sztabu Głównego WP. Zmarł 12 XI 1988 r. w Gdańsku.

Odnaczony był m.in. Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Złotą Odznaką „Zasłużony Działacz Kultury Fizycznej”.

AP w Gdańsku, Zespół Komisarza Generalnego RP, sygn. I/259/670; AMSt., Rel.: Dennemanna H., Góralczyka A., Kammy F., Włodarczyka F.; Materiały po O. Zawrockim w posiadaniu córki T. Zawrockiej-Wrzołek; Gąsiorowski A., *Geneza...*, s. 32, 33; Koźniowski K., *I zawsze krzyż oksydowany. Refleksje nad historią harcerstwa w Polsce 1911-1986*, Kraków 1990, s. 149, 174, 183, 314-315; Woźniak R., *Harcerstwo polskie w Wolnym Mieście Gdańsku 1920-1939*, Warszawa 1977, s. 56, 63, 70; Z w a r r a B., *Wspomnienia Polaków-Gdańszczan*, Gdańsk 1984.

Andrzej Gąsiorowski

Stow. biograf. konsp. pomorskiej 1939-1945,
Tomni 1996, s. 2

ŻAWROCKI OSKAR (1901-1988), zastępca komendanta Gdańskiej Chorągwi Harcerzy, dowódca Harcerskich Oddziałów Bojowych w Wolnym Mieście Gdańsku. 3

Ur. 15.6.1901 r. we wsi Oradówka k. Humania; syn Henryka i Marii z d. Neumannów. W wieku 14 lat został sierotą. Od 1905 r. do 1919 r. mieszkał w Humaniu. Tam ukończył rosyjską wyższą szkołę podstawową. Znaczący wpływ wywarło na niego harcerstwo, którego członkiem został w 1917 r. wraz z przyjacielem Aleksandrem Kamińskim (jednym z bardziej znanych instruktorów harcerskich w okresie międzywojennym). W 1919 r. został komendantem hufca harcerzy w Humaniu. W czasie najazdu bolszewickiego w 1919 r. przedarł się przez linię frontu i dotarł do Warszawy. Następnie podjął pracę w Zakładach Rady Głównej Opiekuńczej w Pruszkowie, kontynuując działalność harcerską. W czasie pobytu w Warszawie i Pruszkowie był członkiem Chorągwi Warszawskiej Harcerzy i komendantem Hufca Pruszkowskiego Harcerzy. W 1920 r. zorganizował pluton harcerski, którym dowodził podczas obrony Warszawy. Później walczył z bolszewikami w ramach 221 pp i 33 pp. Zdemobilizowany w 1921 r. kontynuował pracę w zakładach RGO w Pruszkowie, jako wychowawca i kierownik bursy, następnie jako nauczyciel WF w Gimnazjum im. T. Zana. W 1921 r. rozpoczął naukę w gimnazjum im. Ks. Józefa Poniatowskiego w Warszawie. Po uzyskaniu matury przez rok studiował na Wydziale Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego. Później ukończył dwuletni kurs w Państwowym Instytucie Wychowania Fizycznego w Poznaniu i obronił pracę magisterską u prof. Piaseckiego na Uniwersytecie Poznańskim. W latach 1927-1928 odbył służbę wojskową w ramach Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty w Ostrowi Komorowie. W latach 1928-1936 pracował jako nauczyciel WF w renomowanym Gim-

nazjum i Liceum im. Sułkowskich w Radzynie. Jednocześnie był instruktorem harcerskim w chorągwi wielkopolskiej harcerzy. Był m.in. członkiem komendy Złotu Słowiańskiej Młodzieży Skautowej w Pradze, oboźnym głównym Międzynarodowego Złotu Skautów Wodnych w Garczynie 7-14.8.1932 r., brał też udział w Jamboree w Gödöllő na Węgrzech.

W końcu 1936 r. rozkazem Naczelnika Harcerzy został przeniesiony do pracy harcerskiej w Wolnym Mieście Gdańsku. Zatrudniony był oficjalnie jako instruktor harcerstwa w Komisariacie Generalnym Rzeczypospolitej w Wolnym Mieście Gdańsku. Odegrał wybitną rolę w aktywizacji działalności ZHP w Gdańsku. Szczególną zasługą było zorganizowanie szkolenia wojskowego harcerzy gdańskich, które nadzorował przez cały okres pobytu w Gdańsku. Bezpośrednio po przybyciu do Gdańska utworzył plutony harcerskie, które grupowały instruktorów i starszych harcerzy. Stały się one bazą dla tworzonych następnie konspiracyjnych harcerskich zespołów dywersyjnych. W 1936 r. został członkiem Komisji Przystosowania Wojskowego przy Naczelnictwie ZHP w Warszawie. W 1937 r. powierzono mu funkcję zastępcy komendanta Chorągwi Gdańskiej Harcerzy oraz kierownika Wydziału Programowo-Szkoleniowego. W Komendzie Chorągwi Gdańskiej Harcerzy prowadził ponadto referaty: harcerzy i starszych chłopców oraz wychowania fizycznego, opiekunów i kształcenia starszyny. Był jednym z bardziej znanych instruktorów ZHP w skali całego związku. Pomimo pobytu w Gdańsku pełnił funkcję kierownika Wydziału Drużyn w Głównej Kwaterze Harcerzy w Warszawie. Był współtwórcą Trzyletniego Wścigu Pracy oraz autorem książek metodycznych i regulaminów organizacyjnych. Przez radcę Komisariatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Wolnym Mieście Gdańsku Antoniego Zaleskiego, członka Zarządu Okręgu Gdańskiego ZHP, został wprowadzony do tajnej Organizacji Bojowej, działającej w ramach dywersji pozafrontowej w Wolnym Mieście Gdańsku. W 1937 r. został zaprzysiężony w Warszawie przez oficera II Oddziału Sztabu Głównego WP. Przeszedł następnie indywidualne szkolenie w jednym z ośrodków dywersji pozafrontowej w Puszczy Kampinoskiej. Po zdaniu egzaminu i powrocie do Gdańska otrzymał zadanie utworzenia tajnych Harcerskich Oddziałów Bojowych (HBO), stanowiących część składową sieci dywersji pozafrontowej w Gdańsku. W latach 1937-1939 był komendantem HOB w WM Gdańsku. Nadal organizował ćwiczenia wojskowe harcerzy gdańskich (tzw. koncentracje w Gdyni, Wejherowie i Tczewie) oraz specjalne letnie obozy szkoleniowe w zakresie dywersji dla harcerzy gdańskich w Chowańcu, Rozłuczu i Solcu Kujawskim. Utrzymywał bezpośredni kontakt z kolejnymi szefami Wydziału Wojskowego KGRP ppłk. dypl. Antonim Rosnerem i ppłk. dypl. Wincentym Sobocińskim oraz kpt. Albinem Kolasińskim - dowódcą tajnej Organizacji Bojowej w Gdańsku (HOB była jej częścią składową) i kpt. Tadeuszem Szeferem, oficerem II Oddziału pracującym w KGRP. W marcu 1939 r. wziął udział w odbytej w Gdyni tajnej odprawie dowódców zespołów dywersyjnych z Gdańska, którą zorganizowano w związku z zaostreniem sytuacji międzynarodowej i spodziewaną akcją hitlerowców w Gdańsku. Brał udział w typowaniu działaczy harcerskich i członków Kół Przyjaciół Harcerstwa do szkolenia w ramach dywersji pozafrontowej poza HOB. W dniu 10.6.1939 r. rozkazem Naczelnika Harcerzy został mianowany Komisarzem Pogotowia Harcerzy w Gdańsku, którego zadaniem było

przygotowanie harcerzy do działalności w czasie wojny. Podlegał w tym zakresie hm. mjr. Józefowi Ratajczakowi, który został Komisarzem Pogotowia Harcerzy w Głównej Kwaterze Harcerzy. Podjął szereg działań zmierzających do przygotowania instruktorów i harcerzy gdańskich na wypadek wojny. W dniu 25 sierpnia 1939 r. został nagle odwołany z urlopu, który spędzał w Warszawie. Po przyjeździe do Gdańska w ostatnich dniach sierpnia, z rozkazu przełożonych, wycofywał z terenu Gdańska do Gdyni członków Harcerskich Oddziałów Bojowych.

Zdołał opuścić Gdańsk bezpośrednio przed wybuchem wojny. Przedostał się do Gdyni. Tam w dniu 1.9.1939 r., razem z hm. A. Liczmeńskim i innymi instruktorami z chorągwi gdańskiej harcerzy, organizował ochotniczy oddział harcerzy gdańskich. Po bezskutecznym poszukiwaniu kontaktu z przełożonymi w ramach dywersji pozafrontowej zgłosił się jako ochotnik do dyspozycji Dowództwa Lądowej Obrony Wybrzeża. Jako porucznik rezerwy walczył w obronie Gdyni i Kępy Oksywskiej, będąc adiutantem płk. S. Dąbka. Ranny na Oksywiu dostał się do niewoli. Był tam adiutantem starszego obozu gen. Tadeusza Kutrzeby. Po zakończeniu wojny przez kilka miesięcy był kierownikiem referatu WF w II Korpusie. Wrócił do Gdańska na przełomie 1945/1946. Był początkowo wizytatorem, później naczelnikiem wydziału w Kuratorium Okręgu Szkolnego w Gdańsku. Jednocześnie - aż do przejścia na emeryturę w 1971 r. - pełnił funkcję kierownika Studium Wychowania Fizycznego Akademii Lekarskiej (następnie Akademii Medycznej) w Gdańsku. Był wiceprzewodniczącym Państwowej Rady WF i PW, a od 1958 r. członkiem Głównego Komitetu Kultury Fizycznej. Po reaktywowaniu Związku Harcerstwa Polskiego w grudniu 1956 r. na Zjeździe w Łodzi został wybrany wiceprzewodniczącym Naczelnej Rady Harcerskiej, której przewodniczył hm. Aleksander Kamiński. Funkcję tę pełnił do kwietnia 1958 r., kiedy to razem z Aleksandrem Kamińskim i grupą wybitnych przedwojennych instruktorów wycofał się z aktywnej pracy w ZHP na znak protestu przeciwko ponownemu podporządkowaniu ZHP celom politycznym PZPR. Później ograniczył działalność społeczną do krzewienia sportu i kultury fizycznej. Był założycielem i wieloletnim prezesem Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej. Po wojnie, w związku ze swoją działalnością konspiracyjną w Wolnym Mieście Gdańsku oraz pobytem w II Korpusie, był wielokrotnie przesłuchiwany przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa. Zarzucano mu, że przed wojną był oficerem II Oddziału Sztabu Głównego WP. W związku z tym unikał kontaktu ze środowiskiem przedwojennych instruktorów i harcerzy gdańskich.

ELŻBIETY

APG, Zespół Komisarza Generalnego RP, sygn I/259/670; AMS, rel: H. Dannemann, A. Góralczyk, F. Kamma, F. Włodarczyk; materiały po O. Żawrockim w posiadaniu córki T. Żawrockiej-Wrzołek; A. Gąsiorowski, *Geneza...*, s. 32, 33; M. Haykowski, dz. cyt., s. 76; K. Koźniewski, *I zawsze krzyż oksydowany. Refleksje nad historią harcerstwa w Polsce 1911-1986*, Kraków 1990, s. 149, 174, 183, 314-315; R. Woźniak, dz. cyt., s. 56, 63, 70; *Gdańsk 1939...*, s. 497, 504.

Gąsiorowski A., *Szare Szeregi na Pomoraniu 1939-1945*,
 Toruń 1998, s. 223, kserokop.

IV/1. Korespondencja bieżąca

1. List Teresy Zawrockiej -
Wzrostkowej do Fundacji
z 29.07.2005, oryg.

k. 1 s. 1

Teresa Żawrocka-Wrzołkowa

80-306 Gdańsk-Oliwa

twrz@poczta.w.m.love.pl

1

FUNDACJA "Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek" w Toruniu	
Wpłynęło dnia:	208 2005
L. dz.	2458/Pom-419/05
Gdańsk 29 lipca 2005r	
Załączniki:
Referent:

Fundacja „Arch. i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
oraz Wojskowej Służby Polek”

W.Garbary 2

87-100 T o r u ń

Szanowne Panie,

Poszukuję wspomnień mojej matki Jadwigi Żawrockiej, z okresu przedwojennego, gdy była Komendantką Chorągwi Harcererek w Wolnym Mieście Gdańsku (1936-1939). Matka moja nie żyje od 12 lat. W latach 80-tych napisała opracowanie swych doświadczeń w Wolnym Mieście Gdańsku. Wiem, że pisała je na czyjąś prośbę, wiem że był to 16-to stronicowy maszynopis, który został wysłany listem poleconym, ale nie wiem dokąd. Liczę się z tym, że do Pomorskiego Archiwum mogły te wspomnienia trafić bezpośrednio, albo np. przez p Wigę Zaleską z Sanoka.

Pani Zaleska przyjeżdżała z Polski na kontrole-szkolenia do Gdańskiej Komendy Chorągwi Harcererek i wiem, że ten kontakt z Jadwiga Żawrocką był utrzymywany po wojnie.

Będę bardzo wdzięczna za wiadomość czy w Państwa archiwach są jakieś informacje które mogłyby pomóc w moich poszukiwaniach - może są wiadomości o archiwach p. Zaleskiej z Sanoka, może są jakieś inne informacje o ZHP w Wolnym Mieście Gdańsku.

Z wyrazami szacunku,

Teresa Żawrocka-Wrzołkowa

T:K-956/1665 Pom.

Godzišk

Zawročki Oskar

✓ V. Party informacyjne
k. 2

a

ТНОВ /
Габсбург

ŻAWROCKI Oskaw

Urodz. 15. IV. 1901 r. we wsi Onadówka

k. Rymania

z-ca kucyka Józefy Chomajki Szar-
cowskiej, córki białych Karczewskich Ojciec do-
żonych w Wólce Chlebskiej Głuskiej.

Wob. starych woj. pow. Polu. C. 2, s. 187
Fundacja Archiwum Polu. AK
Jomii, 1986

W. D. / 2000

†† hm. ppor. Ławrocki Oskar

† (1901-1988)

Gdańsk 2
ZHP

zce komend. Gdańskiej Oficerów
Starceży, dca Starc. Oddz. Bojowych
w WdŁ.
zdj. + biogram.

zob. Ga, siomowski A. Szare Szeregi
na Pomorzu... , Tomu: 1998,
s. 269.

AK.1V.112